

УДК 336.76(477)

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-4-42>**Марчук В.Ю.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів**Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана***Степанчук М.Г.***студент**Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана***Marchuk Viktoria***PhD, Associate Professor of the Department of Finance
in Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman***Stepanchuk Maksym***Student in Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman*

ДЕПОЗИТАРНІ УСТАНОВИ УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ДІЯЛЬНОСТІ

DEPOSITARY INSTITUTIONS OF UKRAINE: MAIN VECTORS OF ACTIVITY

АНОТАЦІЯ

Розбудова інфраструктури фондового ринку України є важливим напрямком розвитку самого фондового ринку та підвищення ефективності діяльності усіх його учасників. Важливим елементом такої інфраструктури є депозитарна система, яка забезпечує обслуговування обігу цінних паперів. Депозитарна система України зазнала значних структурних змін, які прописані в Законі України «Про депозитарну систему України», що був прийнятий в 2012 році. Це і стало об'єктом наукових досліджень багатьох науковців та дискусій практиків. Проте, поза увагою залишились питання внутрішньої діяльності депозитарних установ, аналіз динаміки основних показників діяльності депозитарних установ та визначення на основі цього основних векторів їх діяльності. Таким чином, мета нашого дослідження – проаналізувати діяльність депозитарних установ через аналіз таких показників їх діяльності, як обсяг депозитарних активів за номінальною вартістю, обсяг проведених облікових операцій, кількість рахунків депонентів, та на основі аналізу визначити пріоритетні напрямки діяльності депозитарних установ на фондовому ринку.

Ключові слова: депозитарні установи, банки, торгівці цінними паперами, професійна діяльність, фондовий ринок, ліцензії

АННОТАЦИЯ

Развитие инфраструктуры фондового рынка Украины является важным направлением развития самого фондового рынка и повышения эффективности деятельности всех его участников. Важным элементом такой инфраструктуры является депозитарная система, которая обеспечивает обслуживание обращения ценных бумаг. Депозитарная система Украины претерпела значительные структурные изменения, которые прописаны в Законе Украины «О депозитарной системе Украины», который был принят в 2012 году. Это и стало объектом научных исследований многих ученых. Однако без внимания остались вопросы внутренней деятельности депозитарных учреждений, анализ динамики основных показателей деятельности депозитарных учреждений и определение на основе этого основных векторов их деятельности. Таким образом, цель нашего исследования – проанализировать деятельность депозитарных учреждений через анализ таких показателей их деятельности, как объем депозитарных активов по номинальной стоимости, объем проведенных учетных операций, количество счетов депонентов, и на основе этого определить

приоритетные направления деятельности депозитарных учреждений на фондовом рынке.

Ключевые слова: депозитарные учреждения, банки, торговцы ценными бумагами, профессиональная деятельность, фондовый рынок, лицензии

ANNOTATION

The development of the stock market infrastructure of Ukraine is an important direction for the development of the stock market itself and for increasing the efficiency of all its participants. An important element of such information structure is a depository system that provides servicing of securities circulation. The depository system of Ukraine has undergone significant structural changes, which are envisaged in the Law of Ukraine "On the Depository System of Ukraine", which was adopted in 2012. This became the object of scientific research by many scholars. However, the issues of internal activity of deposit-taking institutions, analysis of the dynamics of the main indicators of the activities of depository institutions and determination of the main vectors of their activity were left out of consideration. Thus, the purpose of our study is to analyze the depository activity carried out by professional stock market participants through the analysis of their performance indicators and to determine the priority directions of their activity in the stock market. The following research methods were used in the article: comparison – to determine the common and distinctive features of depository institutions; analysis – in order to determine the main vector of the activities of the depository institution among others; synthesis – for the implementation of general conclusions about the activities of depository institutions and the main vectors of their activities. The depository activity of the depository institution, as a type of professional activity, may be carried out by banks, depository institutions, securities dealers. Banks, in addition to banking, can conduct several types of professional activities in the stock market. Depository institutions, other than depository activities, may also carry out other professional activities. The same can be said about securities traders. Due to the fact that depository activity is not the only kind of professional activity carried out by the aforementioned professional participants of the stock market, it became necessary to determine the priority directions of activity of depository institutions in the financial market of Ukraine. For this purpose, the authors analyzed three depository institutions, each of which performs, in addition to depository activities and other professional activities, and banks also carry out banking activities. This, in turn, affects the place of the depository institution among

other depository institutions and the main vectors of their activities. The research is conducted in the context of analysis of such indicators: the volume of depository assets at nominal value, the volume of accounting transactions carried out, the number of accounts of depositors. Based on the analysis of the results of the activities of the investigative depository institutions, it can be confident that these professional stock market participants are very diverse in policy and adhere to a defined strategy for the implementation of their activities, the provision of a number of services within the framework of their depository activities. Thus, JSC OTP Bank focuses on a relatively stable flow of accounting transactions. The other two depository institutions (LLC INVINTMUS and ART-CAPITAL CUSTOMS LLC) conduct a sufficiently permanent accounting operations with only periodic bursts with a subsequent decrease in the level of activity. ART-CAPITAL CUSTOMER LLC stands out among the other two representatives by the fact that it contains the largest number of accounts of depositors. But at the same time, the company has rather low figures both in terms of the volume of depository assets at par value, and in terms of volumes of accounting transactions conducted. Thus, investigative depository institutions are participants in the stock market, which develop on their own strategic direction, while having their strengths in terms of the indicators analyzed by the authors.

Key words: depository institutions, banks, securities traders, professional activity, stock market, licenses

Постановка проблеми. Розбудова інфраструктури фондового ринку України є важливим напрямком розвитку самого фондового ринку та підвищення ефективності діяльності усіх його учасників. Важливим елементом такої інфраструктури є депозитарна система, яка забезпечує обслуговування обігу цінних паперів. Депозитарна система України – сукупність учасників депозитарної системи та правовідносин між ними щодо ведення обліку цінних паперів, прав на цінні папери і прав за цінними паперами. Депозитарна система України зазнала значних структурних змін, які прописані в Законі України «Про депозитарну систему України» [1], що був прийнятий в 2012 році. Це і стало об'єктом наукових досліджень багатьох науковців та дискусій практиків. Проте, поза увагою залишилися питання внутрішньої діяльності депозитарних установ, аналіз динаміки основних показників їх діяльності та виокремлення можливих напрямів діяльності депозитарних установ. Таким чином, мета нашого дослідження – проаналізувати депозитарну діяльність, яка здійснюється професійними учасниками фондового ринку через аналіз показників їх діяльності та визначити пріоритетні напрямки їх діяльності на фондовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі напрацювання у сфері дослідження депозитарної діяльності в аспектах її трансформації в напрямку європейської інтеграції розглядалися науковцями В. І. Павлов, М. О. Трофімчук, питання правового регулювання депозитарної та клірингової діяльності висвітлювались у роботах таких учених, як: К. Р. Адамової, Д. Д. Кравченка, З. Я. Лапішко, А. В. Лукашова, І. Р. Назарчука, Г. В. Аксьонової. Проте, питання дослідження векторів діяльності депозитарних установ фактично залишилися поза увагою науковців, що і обумовило мету та цілі дослідження.

Формулювання цілей статті. Основні цілі дослідження полягають в наступному: проаналізувати діяльність депозитарних установ через аналіз таких показників їх діяльності, як обсяг депозитарних активів за номінальною вартістю, обсяг проведених облікових операцій, кількість рахунків депонентів, та на їх основі визначити пріоритетні напрямки діяльності депозитарних установ на фондовому ринку.

Об'єктом дослідження виступають професійні учасники фондового ринку, які здійснюють депозитарну діяльність депозитарної установи, а також пріоритетні напрямки їх діяльності на фондовому ринку.

Виклад основного матеріалу. Депозитарною діяльністю є діяльність професійних учасників депозитарної системи України та Національного банку України щодо надання послуг із зберігання та обліку цінних паперів, обліку і обслуговування набуття, припинення та переходу прав на цінні папери і прав за цінними паперами. Депозитарну діяльність депозитарної установи, як вид професійної діяльності, можуть здійснювати депозитарні установи, торговці цінними паперами, а також банки. Для ведення депозитарної діяльності депозитарної установи усі вищепераховані суб'єкти фондового ринку повинні отримати відповідну ліцензію у НКЦПФР [1].

Банки, окрім банківської діяльності, можуть провадити кілька видів професійної діяльності на фондовому ринку. Депозитарні установи, окрім депозитарної діяльності, також можуть провадити інші види професійної діяльності. Аналогічно можна сказати і про торговців цінними паперами. Конкретніше це видно із даних таблиці 1. Попри це, кожен із досліджуваних професійних учасників займає певне місце в рейтингу депозитарних установ (табл. 1).

Це стало основним мотивом дослідження депозитарних установ та пріоритетних напрямків їх діяльності через призму наступних показників: обсяг депозитарних активів за номінальною вартістю, обсяг проведених облікових операцій, кількість рахунків депонентів. Досліджуваний період 2014-2018 рр.

Для дослідження були обрані наступні депозитарні установи:

Таким чином, обрані для дослідження професійні учасники фондового ринку проводять не лише депозитарну діяльність (депозитарна діяльність депозитарної установи, діяльність зі зберігання активів ІСІ та діяльність зі зберігання активів ПФ), але і діяльність з торгівлі цінними паперами (брокерська, дилерська діяльність, андеррайтинг).

Результати діяльності об'єктів дослідження за 2014-2018 роки відображені на рисунках 1, 2 та 3.

Таким чином, АТ «ОТП Банк», який має ліцензію на здійснення депозитарної діяльності депозитарної установи, має досить нестабільну тенденцію щодо показника обсягу проведених

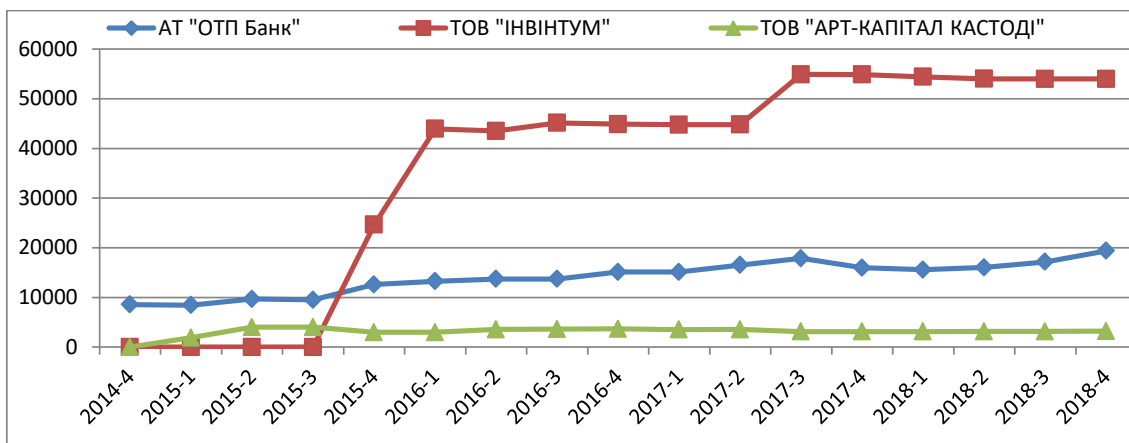

Рис. 1. Обсяг депозитарних активів за номінальною вартістю, млн. грн. [2]

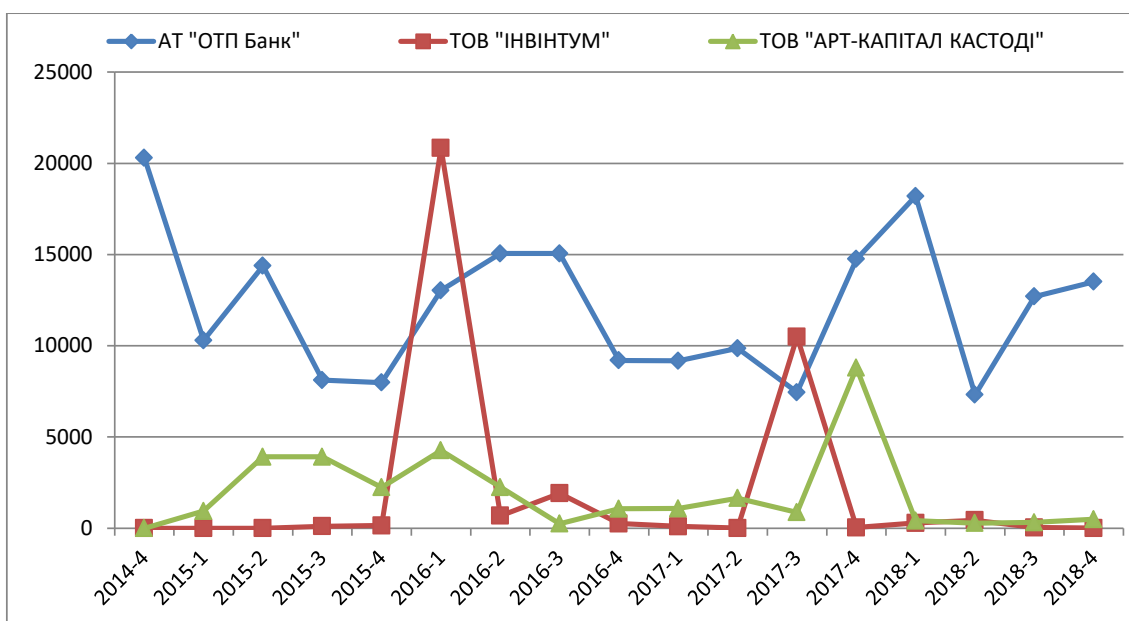

Рис. 2. Обсяг проведених облікових операцій, млн. грн. [2]

Таблиця 1

Депозитарні установи, що є об'єктом дослідження

Назва депозитарної установи	Наявні ліцензії на здійснення професійної діяльності	Рейтинг депозитарної установи
АТ «ОТП Банк»	<ul style="list-style-type: none"> Андеррайтинг Брокерська діяльність Дилерська діяльність Депозитарна діяльність депозитарної установи Діяльність із зберігання активів Діяльність із зберігання активів ПФ 	Входить до 5 кращих депозитарних установ за обсягом проведених облікових операцій
ТОВ «ІНВІНТУМ»	<ul style="list-style-type: none"> Брокерська діяльність Дилерська діяльність Депозитарна діяльність депозитарної установи 	Займає 6 місце серед депозитарних установ за обсягом депозитарних активів за номінальною вартістю
ТОВ «АРТ-КАПІТАЛ КАСТОДІ»	<ul style="list-style-type: none"> Брокерська діяльність Дилерська діяльність Депозитарна діяльність депозитарної установи Діяльність із зберігання активів ІСІ 	Входить у топ-25 депозитарних установ за кількістю рахунків депонентів

Джерело: узагальнено авторами на основі [3; 4; 5]

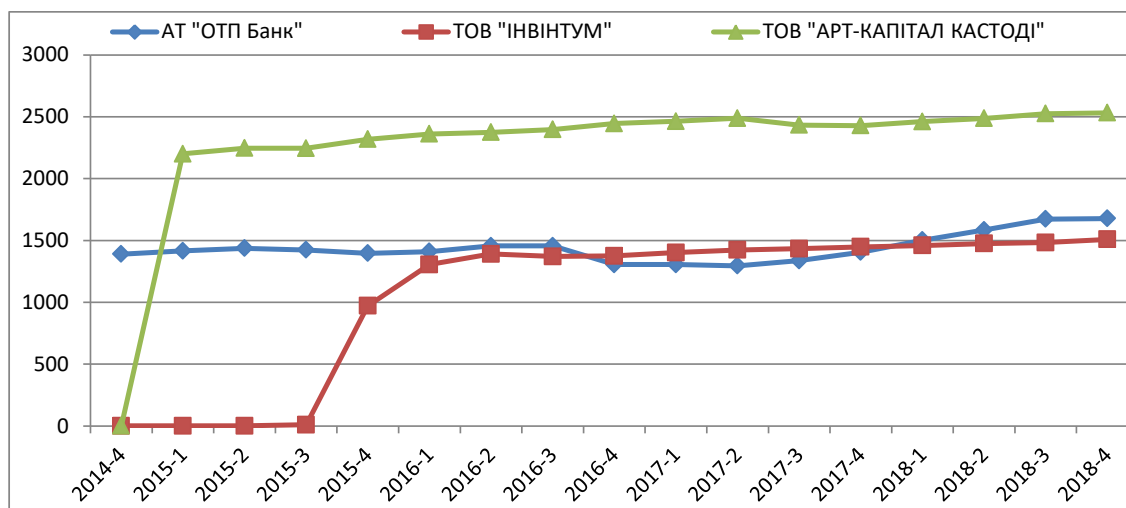

Рис. 3. Кількість рахунків депонентів, шт. [2]

облікових операцій в 2014-2018 роках. Можна спостерігати його спад у кінці 2015 року (7980 млн. грн.) з подальшим піднесенням через рік (15056 млн. грн.) та знову поступовий спад у другій половині 2017 року (до 7444 млн. грн.) та підйомом на початок 2018 року (18202 млн. грн.). Щодо обсягу депозитарних активів за номінальною вартістю, то тут можна побачити позитивну тенденцію, з невеликими спадами (на початку 2015 та 2018 років) і подальшим підйомом угору. Це говорить про те, що банк, як депозитарна установа, проводить стабільну політику обслуговування обігу цінних паперів, що проявляється в збільшенні їх кількості. За кількістю рахунків депонентів «ОТП Банк» мав в середньому близько 1400 штук особових рахунків. В середині 2015 року цей показник впав до 1295 штук, проте до кінця 2018 року незмінно зростав і сягнув позначки у 1678 штук. Така позитивна тенденція вказує на вектор збереження кількості депонентів та поступового його збільшення на фоні нестабільного обсягу проведених операцій. На це важливо звернути увагу ще й тому, що в умовах кризи банківського сектору та невизначеної економічної ситуації по країні загалом, банк-депозитарна установа залишив за собою стабільну кількість депонентів.

ТОВ «ІНВІНТУМ» – депозитарна установа, яка є досить цікавим елементом ринку цінних паперів, оскільки за досить незначний проміжок часу (початок діяльності припадає на початок 2015 року) даний учасник фондового ринку демонструє стійку зростаючу тенденцію обсягу депозитарних активів за номінальною вартістю, з 43941 млн. грн. у кінці 2015 року та 54906 млн. грн. у кінці 2017 року. Наразі за цим показником «Інвентум» займає 6 місце серед усіх депозитарних установ України. При цьому установа обслуговувала не так багато облікових операцій – були значні стрибки угору тільки на початку 2016 року (20835 млн. грн.)

та у другій половині 2017 (10499 млн. грн.). А щодо кількості депонентів, то вона, як і в «ОТП Банк», коливається у межах 1400 особових рахунків, що говорить про цілком непогану базу, яка в подальшому зможе показати свою купівельну спроможність. Також причина може критися у наявності лише трьох найбільш популярних ліцензій для здійснення брокерської, дилерської та депозитарної діяльності (на відміну від того ж таки «ОТП Банку», у якого 5 ліцензій на здійснення професійної діяльності на фондовому ринку).

ТОВ «АРТ-КАПІТАЛ КАСТОДІ», як професійного учасника фондового ринку, можна віднести до категорії «дрібних» гравців на ринку, виходячи з отриманих даних, тому що, як за обсягом депозитарних активів, так і за обсягом наявних облікових операцій товариство поступається двом іншим депозитарними установами. А якщо подивитися на обсяги облікових операцій, то після значного підйому в кінці 2017 року (до 8794 млн. грн.), наступний рік у кожному з кварталів не приніс навіть 500 млн. грн. Стрибок кінця 2017 року можна пояснити нижчими тарифами на свої послуги в порівнянні з іншими, більш відомими депозитарними установами.

Разом з цим, база депонентів у ТОВ «АРТ-КАПІТАЛ КАСТОДІ» є більшою, ніж у попередніх двох учасників і в кінці 2018 року становила 2532 рахунки. При такому обсязі депозитарних активів та проведених облікових операцій велика кількість рахунків депонентів говорить про те, що у даного професійного учасника фондового ринку основну масу депонентської бази складають досить неактивні учасники, які зацікавлені у невисокому отриманні прибутку або проводять операції на незначні суми грошових коштів. Таким чином, основний вектор діяльності даного професійного учасника – залучення більшої кількості депонентів шляхом встановлення нижчих тарифів на послуги.

Виходячи з аналізу результатів діяльності досліджуваних депозитарних установ, можна впевнено стверджувати, що ці професійні учасники фондового ринку ведуть досить різнопланову політику та дотримуються визначеної стратегії щодо здійснення своєї діяльності, надання ряду послуг тощо.

Так, АТ «ОТП Банк» зосереджує увагу на приблизно стабільний потік проведення облікових операцій. На відміну від першого, інші два представники досить перманентно проводять облікові операції, маючи лише періодичні сплески з подальшим зниженням рівня активності.

ТОВ «ІНВІНТУМ», в свою чергу, виділяється за рахунок високого рівня показника обсягу депозитарних активів за номінальною вартістю. Це говорить про те, що даний учасник фондового ринку зосереджений на внутрішньому збереженні активів з лише частковою позитивною динамікою у розрізі проведення облікових операцій.

ТОВ «АРТ-КАПІТАЛ КАСТОДІ» виділяється з-поміж інших двох представників тим, що містить найбільшу кількість рахунків депонентів, але, разом з цим, товариство має досить невисокі показники як у розрізі обсягів депозитарних активів за номінальною вартістю, так і у розрізі обсягів проведених облікових операцій. Безумовно, це показує даного учасника фондового ринку як більш «дрібного» конкурента, який рухається у напрямку розвитку, насамперед, за рахунок депонентів, проводячи операції з незначними сумами коштів.

Висновки із дослідження. Таким чином, досліджувані депозитарні установи є учасниками фондового ринку, які розвиваються за власним стратегічним напрямком, при цьому мають свої сильні сторони у розрізі показників, аналізованих авторами. Результати їх діяльності, як професійних учасників фондового ринку, можна також оцінити за їх рейтингами: «ОТП Банк» входить до 5 кращих депозитарних установ за обсягом проведених облікових операцій, «ІНВІНТУМ» займає 5 місце серед депозитарних установ за обсягом депозитарних активів за но-

мінальною вартістю, а «АРТ-КАПІТАЛ КАСТОДІ» входить у топ-25 депозитарних установ за кількістю рахунків депонентів.

Таким чином, дослідження, проведене у статті, дало можливість показати різнонаправленість депозитарних установ, які переслідують на ринку досить відмінні цілі, мають різнопланову стратегію щодо надання послуг, при цьому усі три представники є ефективними гравцями на фондовому ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про депозитарну систему України: Закон України від 06.07.2012 № 5178-VI Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17> (дата звернення 20.07.2019)
2. Сайт Професійної асоціації учасників ринків капіталу та деривативів – URL: <https://www.pard.ua/> (дата звернення 20.07.2019)
3. Сайт «ОПТБанк» – URL: <https://www.otpbank.com.ua/> (дата звернення 20.07.2019)
4. Сайт ТОВ «Інвентум» – URL: <http://invintum.com/> (дата звернення 20.07.2019)
5. Сайт ТОВ «АРТ-КАПІТАЛ КАСТОДІ» – URL: <http://artcapital.ua/custody> (дата звернення 20.07.2019)

REFERENCES:

1. Pro depozytarnu systemu Ukrainy: Zakon Ukrainy [About the depository system of Ukraine: Law of Ukraine] vid 06.07.2012 # 5178-VI Verkhovna Rada Ukrainy. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17> (accessed 20 July 2019)
2. Sajt Profesijnoji asociaciji uchasnykiv rynkiv kapitalu ta deryvatyviv [Website of the Professional Association of Capital Markets and Derivatives] – URL: <https://www.pard.ua/> (accessed 20 July 2019)
3. Sajt «OPTBank» [OPTBank site] – URL: <https://www.otpbank.com.ua/> (accessed 20 July 2019)
4. Sajt TOV «Invintum» [Website of LLC "Invintum"] – URL: <http://invintum.com/> (accessed 20 July 2019)
5. Sajt TOV «ART-KAPITAL KASTODI» [Website of ART-CAPITAL CASTODI Ltd] – URL: <http://artcapital.ua/custody> (accessed 20 July 2019)